

HRONIKA ZLOČINA POČINJENOG 8. AUGUSTA 1992. GODINE NA PROSTORU MJESNE ZAJEDNICE VIKOČ U OPĆINI FOČA

Murat SEIDović

UDK 341.485:355.012(497.6 Foča)"1992"
DOI: <http://dx.doi.org/10.26340/muallim.v21i81.1757>

SAŽETAK: Rat i posljedice ratnog djelovanja na prostoru bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, a naročito rat protiv Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, rezultirao je stravičnim ljudskim i materijalnim posljedicama. Međunarodni i bosanskohercegovački pravosudni organi su kroz svoje dosadašnje aktivnosti podigli optužnice protiv organizatora i počinitelja ratnih zločina na teritoriji Bosne i Hercegovine. Neistražen i, još uvijek, nesankcioniran je i zločin počinjen 8. augusta 1992. godine, po selima i zaseocima u rubnoj fočanskoj Mjesnoj zajednici Vikoč. Prilikom navedenog napada dominantno je stradala, prema međunarodnom humanitarnom pravu, zaštićena kategorija civilnog stanovništva, posebno žene i muškarci starije životne dobi i djeca. Stoga, ovaj rad nastoji da, koristeći relevantne i dostupne izvore, rasvijetli zločine počinjene u samo jednom danu, a koji nedvosmisleno potvrđuju rasprostranjenu, gotovo, svakodnevnu praksu, naročito u prvim mjesecima 1992. godine. Dakle, u fokusu ovog istraživanja razmatran je jedan i to osmi augustovski dan, na prostoru jedne fočanske pogranične mjesne zajednice – Mjesne zajednice Vikoč.

Ključne riječi: međunarodno humanitarno pravo, ratni zločin, krivično djelo, žrtva, satisfakcija, napad, Mjesna zajednica Vikoč.

Izvor brutalnosti – Podrinje u planovima velikodržavnih ideologa

Prostor uz rijeku Drinu¹ se prepoznaje pod nazivom Podrinje i obuhvata teritorije općina: Foča, Goražde, Čajniče, Rudo, Višegrad, Rogatica, Bratunac, Srebrenica, Vlasenica,

Zvornik i Bijeljina. Bez pretenzija da se šire elaborira geneza velikodržavnih ideja o značaju rijeke Drine i prostora uz njen tok, bitno je predstaviti da je tokom devedesetih godina XX stoljeća, iznova rijeka Drina dobila na geostrategijskom značaju kod

velikosrpskih ideologa. Potvrda tome je činjenica da je jedan od šest "strateških ciljeva" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, proglašen na sjednici održanoj 12. maja 1992. godine, bio vezan za uspostavu koridora u Podrinju, kao i ukidanje granice na Drini.²

¹ "Duž toka Drine, dugačkog 324,5 km, bosansko Podrinje se dijeli na: Gornje Podrinje koje se prostire od Šćepan Polja do sela Kamenice u Višegradskoj opštini, Srednje Podrinje od Kamenice do Zvornika i Donje Podrinje – od Zvornika do ušća u rijeku Savu kod Bosanske Rače." Vidjeti šire u knjizi Muje Kafedžića, Podrinje – istočna

kapija Bosne i Hercegovine, str. 9.

² "Šest srpskih strateških ciljeva koje je na 16. sjednici tzv. Skupštine srpskog naroda 12. maja 1992. u Banjoj Luci objelodanio Radovan Karadžić, u suštini su predstavljali genocidnu namjeru. Ti ciljevi su: 1) razdvajanje srpskog naroda od druge dvije nacionalne zajednice; 2) uspostavljanje koridora

između Semberije i Krajine; 3) eliminisanje Drine kao granice srpskih država; 4) uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi; 5) podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio; 6) izlaz Srpske Republike BiH na more.", Vidjeti u knjizi Edine Bećirević: Na Drini Genocid : istraživanje organiziranog zločina u istočnoj Bosni" na str. 119.

Na istoj sjednici formirana je i Vojska Republike Srpske (VRS).³

Slijedom takvih strateških ciljeva teritoriji jedne od, prije rata prostorno najvećih bosanskohercegovačkih općina, općine Foča,⁴ u projekciji velikodržavnih planera, bila je namijenjena slična sudbina kao i ostalim općinama u slivu rijeke Drine. Ilustrirajući pristup sljedbenika ovog projekta u početnoj godini rata protiv Bosne i Hercegovine, Ilije T. Radaković ističe: "Operacije zaposjedanja prostora u dolini Drine (na granici BiH – Srbija) bile su taktički odvojene ali vremenski usklađene i trajale su od početka aprila do sredine maja 1992. Počinjale su incidentima i pojedinačnim zločinima, a završavale zaposjedanjem najvažnijih gradova. U njima su učestvovali dijelovi tuzlanskog, užičkog i sarajevskog korpusa, lokalne jedinice TO pod kontrolom SDS i paravojne formacije, lokalne i iz Srbije i Crne Gore." (Radaković, 1998.:141). Opisujući posljedice naznačenih nastojanja Radaković ističe: "U prvoj polovini aprila, srpska TO sa paravojsnim formacijama stavile su pod kontrolu opštine Čajniče i Rudo

i izvršile masakre nad muslimanskim stanovništvom. Iz tih mjesta, kao i iz Višegrada, Rogatice i Foče, izbjeglo je trideset do četrdeset hiljada Muslimana u Goražde. Goražde i okolina postali su područje za koje su se muslimanska i srpska strana (od maja 1992. do kraja rata) borili na život i smrt, u prvom redu, radi zatvaranja, odnosno otvaranja pravca koji povezuje Srbiju (preko Goražda) sa istočnom Hercegovinom." (Radaković, 1998.: 143)

Međunarodni i bosanskohercegovački pravosudni organi su, kroz svoje dosadašnje aktivnosti, podigli optužnice protiv dijela organizatora i počinitelja ratnih zločina na teritoriji Bosne i Hercegovine.⁵ Također, optužena je i osuđena nekolicina izvršilaca zločina protiv čovječnosti počinjenih na teritoriji općine Foča.⁶ Može se uočiti da su optužnice i presude počiniocima zločina silovanja nad fočanskim djevojčicama i ženama,⁷ zločini počinjeni u Kazneno popravnom domu Foča, nad zarobljenim fočanskim muškarcima, djelimično rasvijetlile obim i vrstu počinjenih zločina nad bošnjačkim stanovništvom Foče.

Ipak, ostaje činjenica da se počinioci ratnih zločina na području općine Foča nisu "ograničili" samo na činjene zločine na, do sada, identificiranim mjestima zločina na području ove općine. Upravo su pojedini "prednjačili" i na brojnim drugim mjestima zločina, poput zločina počinjenih po selima i zaseocima uzvodno uz rijeku Čehotinu, ali i Goraždu, Sarajevu, Olovu i drugim mjestima.

Širenje scenarija provedenog u gradskoj sredini ka rubnim dijelovima općine Foča

Slijedeći utvrđenu aktivističko-organizacionu matricu, fočanski Krizni štab Srpske demokratske stranke (SDS)⁸ je slično ostalim kriznim štabovima formiranim od strane ove stranke, bio na čelu zločinačkih aktivnosti na prostoru fočanske općine.⁹ Krizni štab je, koristeći tadašnje stanje, sebi osigurao širok spektar (para)državnih ingerencija. Navedeno potkrjepljuje i stav da je "Krizni štab (je) donosio odluke i iz nadležnosti Skupštine. Dakle, bio je i vlast i komanda." (Stanojević, 2011.: 226)

³ "Na istoj sjednici osnovana je vojska koja se u to vrijeme odvajala od odlazeće Jugoslovenske narodne armije. Za komandanta Drugog vojnog distrikta – kasnije načelnika Glavnog štaba Vojske Republike Srpske – skupština je imenovala generala Ratka Mladića." Vidjeti u knjizi: "Istorija Republike Srpske", str. 286.

⁴ Na prostoru općine Foča, prema popisu iz 1991. godine, živjelo je ukupno 40.513 stanovnika. Od toga: Muslimana/Bošnjaka 20.750; Srba 18.315; Hrvata 94; Jugoslavena 463 i ostalih 851. Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Stanovništvo prema izjašnjenju o nacionalnoj pripadnosti po naseljenim mjestima, Statistički Bilten broj 234, Sarajevo, decembar/prosinac 1993. godine, str.40.

⁵ Vidjeti Izmijenjenu konsolidovanu optužnicu kojom su optuženi Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić. Izvor Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Predmet br.: IT-00-39&40-PT. Također, vidjeti Presudu Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine,

protiv Biljani Plavšić, Predmet br. IT-00-39&40/1-S, Datum: 27. februar 2003.

⁶ Presudama Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine, za počinjene zločine na prostoru Foče osuđeni su: 2002. godine, Dragoljub Kunarac na 28. godina zatvora, Radomir Kovač na 20 godina zatvora i Zoran Vuković na 12. godina zatvora. Predmet br. IT-96-23&IT-96-23/1-A.; 2003. godine Milorad Krnojević na 27 godina zatvora. Predmet br.: Predmet br. IT-97-25-A, 2007. godine Dragan Zelenović na 15 godina zatvora. Predmet br.: IT-96-23/2-S, dok je Janko Janjić 12.1. 2000. godine, prilikom hapšenja aktivirao ručnu bombu, ubivši sebe i ranivši 4 pripadnika njemačke vojske koji su ga pokušali uhapsiti.

⁷ "Prema mišljenju Tužilaštva, po prvi put u historiji Međunarodnog suda neki počinitelj priznaje i potvrđuje šta se dogodilo sa ženama nesrpske nacionalnosti u Foči 1992. godine, (T.513. 551-552). Vidjeti Presudu o kazni Draganu Zelenoviću od 4. aprila 2007. godine. Predmet br.: IT-96-23/2-S, str. 19-20.

⁸ "Krizni štab srpske opštine Foča formiran je 3. aprila 1992. godine u sastavu: "Miroslav Stanić, komandant Kriznog štaba; Josif Miličić, predsjednik SO-e Foča; Radojica Mladenović, predsjednik IO SO Foča; prof.dr. Vojislav Maksimović, poslanik u Skupštini RS; Petko Čančar, advokat; Vojislav Bodiroga; Predrag Lakočić; Milojica Miletić; Gojko Davidović; Vukadin Perišić; Čedo Zelović; Mitar Šipčić; dr. Radovan Mandić; Dragan Gagović; Slavko Todović, O fočanskom Kriznom štabu šire vidjeti u knjizi: Stanojević, Simo, "Gdje smo što nas nema" str. 226.

⁹ U Rezimeu Istraživačkog izvještaja pripremljenog od Dorothea Hanson za predmet Krajišnik&Plavšić (IT-00-39&40) "Krizni štabovi bosanskih Srba" navodi se: "...krizni štabovi su bili mehanizam kojim je rukovodstvo bosanskih Srba preuzimalo i održavalo kontrolu nad teritorijom. Oni su podržavali oružane jedinice u opštinama i omogućavali im, a u nekim slučajevima njima i vodili; provodili su politiku i proceduru prisilnog odlaska nesrba s teritorija koje je svojatala država bosanskih Srba. Izvor: Bosna i Hercegovina – jezgro velikosrpskog projekta, str.408-409.

Dodatnu podršku fočanskom Kriznom štabu davali su pojedinci porijeklom iz Foče, poput srpskih nacionalističkih intelektualaca Maksimović Vojislava, Ostojić Velibora i Čančar Petka, koji su određen nivo vlastite afirmacije ostvarili u tadašnjoj Republici Bosni i Hercegovini.

Srpska demokratska stranka je tokom januara 1992. godine na prostoru općine Foča, kako ističe Stanojević imenovala komandante devet bataljona. Prema spomenutom autoru pojedini bataljoni su egzistirali prije 7. aprila i napada na grad Foču, a neki su formirani u toku i nakon samog napada. Opisujući ulogu pojedinih bataljona prilikom napada na Foču, tokom aprila mjeseca ističe se: "U oslobađanju grada svakako su najveću ulogu imala dva gradska bataljona uz veliku pomoć Petog bataljona, samostalnih odreda i dobrovoljaca iz Beograda – pripadnika tzv. 'Srpske garde' i Čelebićana koji žive u Beogradu." (Stanojević, 2011.: 104)

Nastojeći očuvati sliku o vlastitom vojničkom profesionalizmu, jedan od fočanskih ratnih komandanata ukazuje na određene negativnosti nastale kao rezultat nedovoljne stručnosti fočanskog Kriznog štaba. U svojoj ocjeni načinjenih propusta on kaže: "Iako je Krizni štab na čelu vojske bio manje od dva mjeseca, napravljene propuste koji se odnose na uvojničavanje vojske, kasnije je bilo mnogo teže ispraviti, jer je 'hladno gvožđe mnogo teže kovati'." Ipak, njegov kritički i profesionalni pristup (p)ostaje upitan i nevjerodostojan. Naime, nastavljajući svoju misao on kaže: "Kad sam spomenuo propuste

neko će možda pomisliti da mislim na nekakve zločine. Ne, to ne mislim. Jer, organizovanih zločina nad muslimanskim civilnim stanovništvom, kakve su oni činili nad Srbima, za sigurno nije bilo, osim pojedinačnih slučajeva. Koliko ih je god bilo, ako je u pitanju stradanje nedužnih, to su zločini. Međutim, u tom periodu je zapaljen jedan broj kuća i drugih objekata, opljačkan veći broj trgovinskih radnji, priveden i pritvoren jedan broj muslimana, među kojima je sigurno bilo i nevinih. Većina tih grešaka ide na adresu Kriznog štaba, što umanjuje ukupno postignute rezultate, jer se sve što je učinjeno ne može smatrati zanemarljivim." (Stanojević, 2011.: 99-100)

Padom gradskog dijela općine Foča, nastavljene su daljnje aktivnosti na progonu nesrpskog stanovništva na teritoriji općine.¹⁰ Prema svjedočenjima Bošnjaka zastrašivanje se odvijalo planski i organizirano. Bošnjačko stanovništvo nastanjeno uz rijeku Čehotinu bilo je izloženo raznim vrstama pritisaka i prijetnji, poput svakodnevnih nasumičnih pucnjave iz pješadijskog naoružanja, pokreta vojnih motornih i borbenih vozila, slanja prijeteci poruka razglasom sa policijskih vozila, aktivnosti "seoskih straža" i prijetnji sunarodnicima Srbima da ne komuniciraju sa komšijama Bošnjacima. Bošnjaci su, unatoč zabrinutosti i neizvjesnosti, pokušavali obrađivati zemlju i uzgajati stoku, nastojeći osigurati privid uobičajenog načina življenja.

Pristup fočanskog Kriznog štaba SDS, pored ostalog, uključivao je slanje emisara Bošnjacima po selima

i zaseocima koji su ultimativno od njih zahtijevali predaju "svog" naoružanje uz navodno garantovanje "srpske vojske" za njihovu fizičku sigurnost. Taj pristup bio je podržan vojnom silom pripadnika tri bataljona, te srpskih dobrovoljačkih odreda i samostalnih grupa, koji su uzvodno rijekom Čehotinom, "oslobađali" sela od Dragočave prema Godijenu, nastanjena bošnjačkim stanovništvom. U vezi sa navedenim Stanojević piše: "Peti bataljon je formiran neposredno pred početak rata 1992. godine. Nakon što je oslobođena Foča, gdje je bataljon većim dijelom bio angažovan, dok su manji dijelovi bili angažovani na obezbjeđenju srpskih sela i kontroli putnih pravaca, narednih nekoliko dana, zajedno sa dijelovima Šestog i Sedmog bataljona i samostalnim odredima, angažovao se na protjerivanju muslimanskih naoružanih snaga u široj okolini Dragočave i Godijena, te Puriša i Slatine." (Stanojević, 2011.:108.) Navedeno je pratilo i snažna medijska presija na stanovnike putem lokalnih elektronskih i printanih medija, ali i širenja raznih (ne)istina koje su plasirane od strane izabраних emisara, dominantno iz reda srpskog i manjim dijelom bošnjačkog naroda.

Ilustrativan primjer je ultimatum¹¹ dat stanovnicima sela Šubi i Šuljci u MZ Dragočava dostavljen 17. aprila 1992. godine, preko Vuković Novice iz sela Brusna, potpisan od tadašnjeg komandanta Petog bataljona Ivanović Bora. Zabrinuti stanovnici su, nakon kraćeg vijećanja, poslali svoje predstavnike u selo Brusna sa zahtjevom da se prolongira postavljeni rok za

¹⁰ "Za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u gradu Foči i okolnim selima i opštinama muslimansko i drugo nesrpsko stanovništvo izloženo je rasprostranjenom i sistematskom zlostavljanju koje se odvijalo po obrascu, a svrha mu je bila da se većina njih ukloni iz opštine. Muslimansko i drugo nesrpsko stanovništvo je sistematski kupljeno u racijama. Za vrijeme privođenja, s civilima se često okrutno postupalo, premlaćivani su i ponekad ubijani. Muškarci i žene razdvajani su i prebacivani u razne zatočeničke objekte, kao što su

školski i društveni objekti i fočanski zatvor, gdje su bili izloženi ponižavajućem i degradirajućem postupanju. Nakon dugog pritvora, pritvoreni su deportovani ili prisilno premješteni u Crnu Goru ili mjesta pod kontrolom Vlade Bosne i Hercegovine. Preostalo nesrpsko stanovništvo koje nije bilo u zatočeničkim objektima bilo je izloženo raznim diskriminacijskim mjerama, kao što su ograničenje kretanja, pretresi domova, pljačke i uništavanje kako privatne, tako i kulturne i vjerske imovine, premlaćivanja i ubistva." Vidjeti Presudu

o kazni Draganu Zelenoviću od 4. aprila 2007. godine. Predmet br.: IT-96-23/2-S, str. 19-20., (T.19) str. 8.

¹¹ Ultimatum je bio ručno napisan na četvrtini lista formata A4. i bio je dostupan svim prisutnim stanovnicima sela Šuljci. Sadržaj ultimatumima imao je prijeteću poruku koja je uključivala predaju svog naoružanja (postojećeg i nepostojećeg), posljedično garantiranje sigurnosti ili odmazdu, te zahtjev da se pojavi neko kao predstavnik stanovnika koji bi garantirao postignuti dogovor.

naredna 24 sata. Predstavnici sela zaputili su se u susjedno selo Brusna. U kući Simović Tadora zatekli su više uniformisanih i naoružanih lica. Sastanak je vodio Ivanović Boro koji je zahtijevao, pored ostalog, predaju ličnog naoružanje kao i nepostojeće teške mitraljeze, minobacače i drugo naoružanje.¹² Sastanak je, prema kazivanjima učesnika, protekao u ucjenjivačkoj, mučnoj i prijetjećoj atmosferi i rezultirao je minimalnim Ivanovićevim ustupkom. Umjesto traženih 24 sata, ultimatum je prolongiran do 05,00 sati narednog jutra. Po povratku, predstavnici su informirali stanovnike svojih sela o toku i ishodu sastanka. Nakon kraće debate većina se odlučila za napuštanje i odlazak iz sela. U naredna dva – tri sata izvršene su pripreme za polazak na nesiguran i dug put u pravcu Preljuće i dalje prema Gorazdu.

Sličan događaj zbio se sedmicu nakon ultimatum datog stanovnicima sela Šubi i Šuljci, a odnosi se na selo Žilići u MZ Slatina. Prema Halilagiću događaj se zbio dana: “25. aprila 1992. kada Srbi organiziraju jedan zajednički sastanak u selu Žilići u kući Čamila Čorića. Ovom prilikom Srbi su tražili od Bošnjaka da bezuvjetno predaju naoružanje, a imali su samo nešto lovačkog oružja i ništa više. Srbe su ovoga puta predvodili braća Milivoje i Vojislav Đorđević iz sela Bare koji su kasnije bili predvodnici pljačkašima, ubicama i palikućama u Slatini i okolnim selima. Srećom, Bošnjaci ove MZ odlučno

su odbili predaju lovačkog naoružanja koje su kasnije mnogi koristili za ličnu odbranu. To im je dalo i ideju da organiziraju jednu manju jedinicu za odbranu ognjišta i evakuaciju stanovništva.” (Halilagić, 2008.: 330)

U cilju relativiziranja ratnih zločina počinjenih nad Bošnjacima na teritoriji fočanske općine, kao i ratnih zločina počinjenih po selima koja su gravitirala uz rijeku Čehotinu, naknadno su nuđeni određeni argumenti i opravdanja. Iz lepeze takvih argumenata, a u cilju izvođenja objektivnih zaključaka izdvojili smo slijedeće: “Osim toga oslobođeni grad ne znači mnogo bez oslobađanja šire okoline, bez stavljanja pod kontrolu komunikacija koje grad povezuju sa naseljima na teritoriji opštine i šire.” (Stanojević, 2011.: 105) Autor navedene argumentacije svjesno zaobilazi činjenice da su pripadnici Taktičke grupe “Foča” (u nastavku TG “Foča”)¹³, kao i pripadnici paravojnih jedinica i policije za svoje “protivnike” imali bošnjačko civilno stanovništvo i u manjem procentu dio samoorganiziranih branilaca koji su imajući u vidu brojne, do tada počinjene zločine nad fočanskim civilnim stanovništvom, odbili da predaju lično naoružanje. Upravo zbog statusa i zaštite koju osiguravaju izvori međunarodnog humanitarnog prava¹⁴ bitno je istaći da se civilnim stanovništvom tretiraju sve osobe koje su civili, a svaka osoba koja ne pripada kategoriji borca i ratnog zarobljenika jest civil, te što je izuzetno značajno

“U slučaju sumnje da li je osoba civil, dotična osoba se smatra civilom.” Nadalje, bitno je istaći da “Prisustvo među civilnim stanovništvom pojedinaca koji ne spadaju pod definiciju civila ne lišava to stanovništvo njegovog civilnog karaktera.”¹⁵

Nakon okupacije gradske jezgre fočanske općine ubrzo je uslijedio niz napada na prigradske i seoske MZ. O tome Halilagić piše sljedeće: “Iako je bošnjačko stanovništvo bilo u većini, strašno je stradalo. Od samog početka agresije na Foču posebno su se na udaru našla bošnjačka sela na lijevoj strani rijeke Čehotine jer su od prvog dana bila u srpskom okruženju. Njih su srpske paravojne jedinice napadale od aprila pa sve do augusta 1992. sve dok posljednji Bošnjak ovdje nije ubijen ili pobjegao prema Gorazdu. Najviše su stradali stari, bolesni, nepokretni. U čovjeku se krv ledi kada čuje koga su sve ti zlikovci ubijali i na koji način. Nakon ubistava većinu žrtava su spaljivali da bi sakrili te strašne zločine.” (Halilagić, 2008.: 161)

Navedeno ćemo ilustrirati i činjenicama utvrđenim od strane Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) kroz vođenje sudskih postupaka. Prema utvrđenim činjenicama (T.18) “(...) Zauzimanje grada Foče od strane srpskih snaga završilo je do sredine aprila 1992. Napadi na okolna sela – većina njih su bila nebranjena i u njima nije bilo vojnih ciljeva – trajali su do sredine jula 1992. Služeći se nasiljem, srpske

¹² Prema izjavi jednog od učesnika sastanka “Boro Ivanović je pričao kako su u gradu Foči poraženi Muslimani i da su Srbi uspostavili svoju vlast, da je radi sigurnosti svih potrebno da Muslimani predaju naoružanje, ali da će im se garantovati sigurnost od srpske vlasti.” Ivanović je, također, rekao da oni znaju šta Muslimani ovih sela imaju od naoružanja i da ne donesu samo lovačko naoružanje već i automatsko, te minobacače.” Učesnik sastanka kaže da je za trenutak pomislio “dobro je da mislite da imamo i ono što nemamo”.

¹³ “Po dolasku grupe aktivnih starijina iz SRJ, dužnost komandanta (Operativnog štaba – istakao S.M.) preuzeo

je pukovnik Marko Kovač, zamjenika Čedo Zelović, operativca Simo Stanojević (...) i Danilo Miličić, dok su Stojan Stanković i Slavko Vukadin, iz meni nepoznatih razloga, udaljeni iz komande. Štab u ovom sastavu je, samo poslije osam dana, preimenovan u TG ‘Foča’, a nešto kasnije u TG ‘Drina’, koja je tačno poslije dvije godine 28. juna 1994. godine preimenovana u 11. Hercegovačku pješadijsku brigadu u čiji sastav su ušle sve jedinice sa teritorije opštine.” Šire vidjeti u knjizi S. Stanojević: “Gdje smo što nas nema” na str.227.

¹⁴ U literaturi i praksi, u zavisnosti od država, pojavljuju se i drugi termini u upotrebi, kao Međunarodno ratno pravo,

Zakon o ratu i ratovanju. Međunarodno humanitarno pravo ili Humanitarno pravo. Međunarodno humanitarno pravo, pored ostalog, sadrži pravila koja su namijenjena da se zaštite žrtve rata i da se spriječe suvišne patnje i razaranja.

¹⁵ Dodatni protokol (Protokol I) uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba, Ženeva, 8. juni 1977. godine. Dio IV – Civilno stanovništvo, Poglavlje II. – član 50., Vidjeti u: Pravila Međunarodnog humanitarnog prava i druga pravila koja se odnose na oružane sukobe, Zbirka međunarodnih ugovora i drugih instrumenata, MKCK, Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 2005. godina, str. 31.-32.

snage su izvršile prisilno preseljenje većine nesrpskog civilnog stanovništva iz opštine Foča.¹⁶

Napad¹⁷ na bošnjačko stanovništvo u fočanskoj MZ Vikoč uslijedio je četiri mjeseca nakon napada na gradski dio fočanske općine i šest dana nakon miniranja i rušenja Aladža džamije.

Prema svjedočenju preživjelih stanovnika,¹⁸ dana 8. augusta 1992. godine, izvršen je planski, organiziran napad i masovna ubistva Bošnjaka MZ Vikoč.¹⁹ S tim u vezi, na osnovu utvrđenih činjenica od strane međunarodnih i domaćih sudskih institucija, te svjedočenja preživjelih mještana, u fokusu ovog istraživanja je taj, augustovski, dan, kada su životi stanovnika MZ Vikoč zauvijek promijenjeni.

Geografsko-historijske i demografske karakteristike MZ Vikoč

Mjesna zajednica Vikoč nalazi se u graničnom pojasu sa dijelovima crnogorske općine Pljevlja na istoku i sjeveru. Njenu zapadnu granicu čini rijeka Čehotina, koja dijelom toka, protiče kroz teritorij MZ. Na jugu graniči sa dijelovima mjesnih zajednica Zavait i Čelebići. Na sjeveru MZ Vikoč nalazi se stjenoviti masiv Retinje. Više sela (Trtoševo, Račići, Vikoč, Strane, Milići, Veselice, (Donje) Papratno, Gornje Papratno i Luke) i zaselaka činili su ovu mjesnu zajednicu. Teritorij MZ je tokom XX

stoljeća doživio određene prostorne promjene tako da je ova MZ, u odnosu na susjedne MZ Godijeno, Zavait i Čelebići bila malobrojnija. Historijski izvori upućuju na činjenicu da je teritorij, koji administrativno pripada MZ Vikoč, u prošlosti bio značajna raskrsnica puteva. Ovaj prostor je poznat i po znamenitim ličnostima rođenim na prostoru Vikoča kao što su Hasan Nazir Čelebija i Kodža Musa – paša, koji je u Vikoču 1609. godine sagradio “prvu džamiju u ovom kraju”, a kasnije i čuvenu Musa pašinu – džamiju u Novoj Kasabi. Prostor je udaljen od gradskog dijela općine Foča oko 30 kilometara, sa izrazito lošom putnom komunikacijom, naročito od mjesta Godijeno do većine dijelova MZ Vikoč.

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine na području MZ Vikoč živjelo je ukupno 434 stanovnika i to: u naseljenom mjestu Papratno (236), Trtoševo (44) i Vikoč (154). Prema nacionalnoj strukturi živjelo je: 371 Musliman/Bošnjak (85,48 %), 60 Srba (13,82 %) i 3 (0,69 %) ostalih. Stanovništvo se pretežno bavilo poljoprivredom i stočarstvom, dok je mlađa populacija svoju perspektivu tražila u Foči ili češće u Sarajevu, a dijelom i u drugim mjestima.

Polazeći od navedenih geografskih i demografskih karakteristika, prostor MZ Vikoč nije se nametao kao prioritetno pitanje za rješavanje u početnim danima rata protiv Bosne i Hercegovine. Ipak, protokom vremena

i osvajanjem prostora uz rijeku Čehotinu, od Foče prema Godijenu i Slatini, na “dnevni red” dolazio je i taj, (po)granični prostor dominantno nastanjen bošnjačkim stanovništvom. U međuvremenu su mještani Bošnjaci pružili gostoprimstvo sunarodnicima koji su zbog ultimatumata i napada napustili svoja ognjišta zaputivši se u pravcu Goražda ili susjednih sela u Crnoj Gori, pronalazeći privremeno utočište na ovom prostoru. Također, nastavili su se baviti poljoprivredom i stočarstvom. Informacije o lošim uvjetima i o manjku hrane dodatno su ih motivirale da zasiju što više raznih poljoprivrednih kultura. Osim uticaja propagandnog djelovanja na stanovništvo, koje je komunikacijski bilo odsječeno, dolazak prognanih i izbjeglih bošnjačkih porodica, kratkotrajno zadržavanje i njihove priče o stradanjima u selima uz rijeku Čehotinu, proizveli su njihovu zabrinutost. S minimalnim količinama lovačkog i ličnog oružja mlađi stanovnici sela nastojali su zaštititi kućna ognjišta i živote stanovnika. Samoorganiziranje malobrojnih mlađih stanovnika u ovoj MZ odvijalo se po sličnoj logici kao i u susjednim MZ Godijeno i Slatina, gdje su vremenom formirani slatinski i čehotinski vod. Takav pristup osigurao je minimalnu sposobnost da se u saradnji sa samoorganiziranim snagama iz susjednih mjesnih zajednica izvrši pravovremena evakuacija većine preostalog civilnog stanovništva u pravcu teritorije Goražda.

¹⁶ Presuda o kazni Draganu Zelenoviću od 4. aprila 2007. godine. Predmet br.: IT-96-23/2-S, str. 19-20., (T.19) str. 7.

¹⁷ “Da bi osigurale poštovanje i zaštitu civilnog stanovništva i civilnih objekata, strane u sukobu moraju u svako doba razlikovati civilno stanovništvo od boraca, kao i civilne objekte od vojnih ciljeva, te prema tome usmjeriti svoje vojne operacije samo na vojne ciljeve.” Dodatni protokol (Protokol I) uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba, Ženeva, 8. juni 1977. godine. Dio IV – Civilno stanovništvo, Poglavlje I. – član 48., Vidjeti u: Pravila Međunarodnog humanitarnog prava i druga pravila koja se odnose na oružane

sukobe, Zbirka međunarodnih ugovora i drugih instrumenata, MKCK, Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 2005. godina, str. 31.

¹⁸ Za potrebe istraživanja u ovom radu ostvarili smo kontakt sa neposrednim učesnicima zbivanja, kao i sa rodbinom ubijenih u predmetnom napadu. Slijedom njihovog stava da se ne navode njihova imena, autor će iznijeti stav na bazi usmeno ispričanih ličnih doživljaja i opisanih situacija elaboriranih u ovom radu.

¹⁹ Na dan napada, kada su u više sela i zaselaka MZ Vikoč na svirep način ubijeni mještani Bošnjaci, od strane pripadnika Vojske Republike Srpske (Taktičke grupe “Foča”), ideolog i

mentor velikosrpskog projekta Dobrica Ćosić je u svojim zapisima (Zapisi predsjednika Savezne Republike Jugoslavije), komentirao i optuživao zapadnoevropske države i Sjedinjene Američke države za kampanju protiv srpskog naroda. Naravno, pri tom je zamjenjujući teze, poistovjećivao cijeli srpski narod sa režimom Slobodana Miloševića i vlastitim. 8. august 1992. “Divljačka, gebelsovska kampanja u Americi, Evropi i Britaniji protiv Srba i Srbije. Nikada čitav svet tako klevetnički, s tolikom mržnjom, s tolikim lažima nije napadao jedan narod, kao što se to čini u ovim danima sa Srpskim narodom. [...]”, Vidjeti: Ćosić, Dobrica, 2012.: Bosanski rat, Službeni glasnik, Beograd.

Ipak, jedan manji broj civilnog stanovništva, iako svjestan opasnosti kojoj se izlaže, vođen faktorima poput starosne dobi, zdravstvenog stanja, teških prilika na prostoru Goražda, težine puta, povjerenjem u komšije Srbe, odlučio je da se ne pomjere sa svojih ognjišta. Takva odluka ubrzo se pokazala kobnom za većinu starijih stanovnika MZ Vikoč koji su ostali na svojim ognjištima, kao i za dio mlađih stanovnika, većinom pristiglih tokom noći 7. augusta 1992. godine, iz Goražda, nakon što su pratili glavninu civilnog stanovništva na teritorij goraždanske općine.

Egzekucija i progon stanovnika MZ Vikoč

Unaprijed isplanirani napad na Bošnjake u MZ Vikoč izvršen je 8. augusta 1992. godine, iz više pravca i to: sela Markovići i Geuši prema Donjem Papratnu i Veselicama; Rujevica²⁰ preko Gornjeg Papratna prema Veselicama i Vikoču; kao i pravca MZ Čelebići i Zavajt prema Vikoču, te sa određenim kašnjenjem iz pravca Godijena prema selu Donje Papratno.

Glavnina jutarnjeg napada bila je usmjerena na područje sela Donje Papratno (zaselak Tomilovac i Meljeno) u neposrednoj blizini četverogodišnje Osnovne škole. Koristeći faktor iznenađenja pripadnici Samostalnog odreda "Dragan Nikolić" (u nastavku

SO "Dragan Nikolić") iz sastava TG "Foča", u sadejstvu sa pripadnicima Jošaničke čete (5. bataljon) TG "Foča", koji su se dan ranije stacionirali u zaseoku Markovići i Geuši, otvorili su snažnu paljbu po kući Ćebo Alije. U trenutku napada u kući i ispred kuće nalazilo se više lica. Prema tvrdnji Kovač Marka, komandanta TG "Foča", zamjenik komandira SO "Dragan Nikolić", Krnojelac Dragomir – Krnjo bio je toliko nestrpljiv i ogorčen da je samostalno krenuo u napad ne sačekavši druge snage. Prema Kovaču: "Toliko je bio ogorčen stradanjem srpskih civila, da nije sačekao ostale jedinice, ni odred "Majora", ni 6. Čelebićki bataljon, već je otpočeo napad i naleteo na neprijateljsku zasedu u kojoj je poginuo sa nekoliko svojih saboraca." (Kovač, 2018.: 145)

Iako Kovač u svojoj knjizi piše o navodnoj paljevini kuća i ubistvima srpskih civila u Papratnu dan ranije, provjerom relevantnih izvora nismo pronašli bilo kakve podatke o paljenju kuća niti stradanju civila srpske nacionalnosti dana 07. 08. 1992. godine u selima ove MZ, niti općine Foča.²¹

Prema izjavama preživjelih očevidaca, nakon što su uočena nepoznata uniformisana lica, pri pokušaju nasilnog ulaska u kuću mještanina Sefer Osma, uslijedio je istovremeno napad sa više mjesta iz pješadijskog naoružanja na zaseok Tomilovac. Nakon prevladavanja prvobitnog šoka uzrokovanog iznenadnim i silovitim

napadom, suočeni sa smrtnom opasnošću, malobrojni naoružani mještani su pružili otpor. Nedugo potom, na širem prostoru MZ, uslijedio je napad snaga prispijelih iz sela Gornje Papratno, Strane, Vikoč, te iz pravca Čelebića. U tom napadu po drugim selima i zaseocima ubijano je više bošnjačkih civila, uglavnom starije životne dobi, te izvršeno paljenje privatne i društvene imovine, kao i vjerskih objekata.²²

Snage naknadno pristigle iz pravca Godijena otpočele su vatreno djelovanje, uključujući i djelovanje vođenim protivoklopnim projektlima, iz rejonu Jezera po bošnjačkim kućama i zgradi škole u selu Donje Papratno.²³ Po dolasku tih snaga u rejon Đurđeva brda (mjesto spajanja glavnine snaga TG "Foča") u popodnevnim satima uslijedio je novi napad i na ostalim pravcima.

Svjesni svoje nadmoći u ljudstvu i borbenoj tehnici upotrijebljenoj protiv bošnjačkog stanovništva izvršiooci tog napada organizovano su proslavljali svoju "pobjedu". U nakani ih nisu spriječili ni gubici u vlastitim redovima. Slavlje prisutnih pripadnika VRS započelo je u širem rejonu oko zgrade četverogodišnje škole. Prema iskazima svjedoka, slavljem je prisustvovao i Boro Ivanović, tadašnji komandant Petog bataljona, bivši nastavnik i direktor u OŠ "Braća Visocki" u Godijenu.²⁴ Zarobljenog mještanina Ahmić Miralema "slavljenici" su živog vezali

²⁰ Naselja Geuši i Rujevica administrativno pripadaju opštini Pljevlja u Crnoj Gori.

²¹ Kovačevu tvrdnju, pored ostalih, demantira i Stanojević, koji u svojoj knjizi navodi popis poginulih Srba po danima za period 1992.-1996. godina. Za dan 7.08.1992. godine, on navodi da je na ukupnoj fočanskoj teritoriji poginula jedna osoba. Vidjeti u knjizi Sime Stanojevića: "Gdje smo što nas nema", str. 184.

²² Prema članu 53. Dodatnog protokola (Protokol I) uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba, Ženeva, 8. juni 1977. godine. Dio IV – Civilno stanovništvo, Poglavlje III. "Zabranjeno je: vršiti bilo kakva neprijateljska djela usmjerena protiv historijskih spomenika, umjetničkih djela ili

mjesta bogoslužjenja koji čine kulturnu ili duhovnu baštinu naroda";, Vidjeti u: Pravila Međunarodnog humanitarnog prava i druga pravila koja se odnose na oružane sukobe, Zbirka međunarodnih ugovora i drugih instrumenata, MKCK, Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 2005. godina, str. 34.

²³ U KPD Foča sa zarobljenim Bošnjacima ležao je zatvorenik srpske nacionalnosti Đapić, rođen u mjestu Plužine u Crnoj Gori. Zatvorenik Đapić je kasnije poginuo u minskom polju postavljenom u KPD Foča, prilikom odlaska po alkohol, koji su mu članovi rodbine dostavljali preko ograde KPD. Đapić je po iskazu preživjelih logoraša bio odlično upoznat sa fočanskim prilikama jer je u Foču došao sa paravojnom grupom

nekoliko mjeseci prije rata i napada na Foču. Jedne prilike Đapić je pričao da je bio neposredni učesnik napada na sela u okolini Vikoča. Đapić je tvrdio da je kao član posade oklopnog transporter (OT) učestvovao u napadu na četverogodišnju Osnovnu školu u selu Donje Papratno i da je lično gađao zgradu škole i prodavnice u Donjem Papratnu. O zatvoreniku Đapiću vidjeti i u Iskazu svjedoka odbrane Mitra Raševića od 11.12.2007. Navedeno prema Izvještaju Jahić Eldara, IDC – Sarajevo, regionalni tim za praćenje suđenja.

²⁴ O Ivanović Bori šire vidjeti u knjizi: Kovač Marko, Teški zločin : genocid ABiH nad srpskim narodom u opštini Foča 1992. – 1995., str. 183. i Stanojević, Simo, "Gdje smo što nas nema", str. 96.

za krušku, koja se nalazila uz ogradu mjesnog mezarja, i ispod njega zapalili vatru.²⁵ Više državnih organa, kao i autora je, na temelju svjedočenja preživjelih mještana, dokumentovalo i opisalo navedeni zločin.²⁶ Pozivajući se na svjedočenja preživjelih stanovnika MZ Vikoč, Mujo Kafedžić je u svojoj knjizi zapisao: "Prema svjedočenju seljaka iz Papratna, četničkim napadom na ovo selo komandovao je komandant četničkog bataljona Boro Ivanović, predratni direktor škole u Godijenu. U napadu je učestvovalo 100-150 četnika. Zarobili su seljaka Miralema Ahmića i doveli ga do groblja pored škole, objesili o stablo i ispod njega živa naložili vatru. Neko je svirao kolo na harmonici. Oko nesretnika se uhvatilo kolo u kome su igrali kao divljaci uz podvriškivanje, pored ostalih, ovi četnici: Čančar Milenko i Ilija, Arsenović Borivoje, Petko i Spomenko, Kovač Ranko, David i Petko i njihovi sinovi David i Vaso i Đukovac Sveto. Ovom prilikom su pobijeni mještani Hrustan Rasim i Ibrahim, Ahmić Idriz i Miralem, Moco Omer, Kolenda Šaćir i Čaušević Esad. Ivanović je učestvovao u ovom zlodjelu i orgiji." (Kafedžić, 2005.:141,142)

Kao što je planirani napad započeo iznenada, tako je u kasnim popodnevrim satima naglo i prestao, tvrde preživjeli. Potom je došlo do organiziranog povlačenja pripadnika TG "Foča" i paravojnih snaga, te civilnog srpskog stanovništva sa tog prostora. Izmakom dana uslijedilo je

okupljanje preživjelog bošnjačkog stanovništva na prostoru u blizini škole u Donjem Papratnu koja je toga dana izgorjela.

Posljedice napada – stradanja stanovnika po selima

Prilikom napada izvedenog 8. augusta 1992. godine, na sela i zaseoke MZ Vikoč, ubijena su 22 lica. Od navedenog broja na civilno stanovništvo otpada 15 (68,2 %), a na naoružane mještane 7 (31,8 %) lica. Najstarije ubijene osobe su Kolenda Hava i Duraković Bega, rođene 1900. godine, koje su imale po 92 godine, dok je najmlađa ubijena osoba, učesnik Avdović Adil, rođen 1975. godine, koji je imao 17 godina. Prosječna starost ubijenih osoba je 55,9 godina. Približno 1/3 ubijenih su žene, čija je prosječna starosna dob 77,7 godina, a prosječna dob ubijenih muškaraca je 45,8 godina. Sedam ubijenih se i dalje vode kao nestale osobe²⁷, što predstavlja 1,1 % od ukupnog broja nestalih Bošnjaka u Općini Foča za kojim se još traga.²⁸ Prosječna starosna dob ranjenih mještana je 33 godine.

Tokom napada na Vikoč, poginula su tri pripadnika SO "Dragan Nikolić" iz sastava TG "Foča".

Donje Papratno

U zaseoku Tomilovac, u neposrednoj blizini kuće Čebo Alije, pružajući otpor napadaču, ubijeni su Ahmić (Zahir) Idriz (1969.), Hrustan (Aziz)

Ibrahim (1964.), Hrustan (Šaban) Rasim (1957.) i Moco (Jusuf) Omer (1957). Prilikom pronalaska tijela ubijene četvorice očevidci su uočili da su Moco Omer i Hrustan Rasim imali prostrijelne rane u predjelu glave, a Ahmić Idriz prostrijelne rane u predjelu nogu i kičme, te da su svi imali vidne povrede glave nanijete tupim premetom. Ibrahim Hrustan je imao prostrijelnu ranu ispod srca, a njegove ruke bile su raširene (ukočene) te je Ibrahimovo tijelo zakopano na vrhu zajedničke grobnice. Ekshumacija iz ove zajedničke grobnice je, po naredbi Kantonalnog suda u Goraždu, izvršena dana 19.09.2000. godine.²⁹

Okruženi i pod snažnom paljbom, kod kuće Čebo Alije, zarobljeni su Ahmić (Ćamil) Miralem (1966.) i Čaušević (Bećir) Esad – Eso (1960.). Zarobljenog Ahmić Miralema su živog vezali za krušku pored ograde mezarja u Donjem Papratnu i zapalili, te je umro u strašnim mukama. Ranjeni Čaušević Esad je zarobljen i ubijen. Kasnije je pronađena njegova cipela i krvavi zavoj. Prema priči neposrednog učesnika napada na selo Donje Papratno on je lično zarobio Čaušević Esada, koji je prema njegovom iskazu vodio konja iz Goražda natovarenog poštom, te da ga je on lično predao komandiru Kunarac Dragoljubu – Žagi³⁰. Drugi izvor je tvrdio da se ostaci Čauševićevog tijela nalaze u blizini Gornjeg Papratna, na prostoru ispod Miloševa brda (Jaslišta). Druga dvojica ranjenih kod kuće Čebo Alije su uspjeli umaći

²⁵ Prema izjavama preživjelih stanovnika zarobljenog Ahmić Miralema odveli su u pravcu kuća porodice Čančar u zaseok Ogoj.

²⁶ Šire vidjeti u: Balić, Hasan, 2001.: Bosanska kataklizma : studija slučaja Foča, Magistrat, Sarajevo, str. 172; Halilagić, Rasim, 2008.: Foča 1992-1995. : Žrtve genocida, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta, Sarajevo, str. 386.

²⁷ U smislu Zakona o nestalim osobama (član 2. – Definicije): "Nestala osoba je osoba o kojoj porodica nema nikakvih vijesti i/ili je prijavljena na osnovu pouzdanih informacija kao nestala osoba usljed oružanog sukoba koji se desio na

teritoriji bivše SFRJ. Ovaj Zakon odnosi se na osobe nestale u periodu od 30. aprila 1991. do 14. februara 1996. godine" – Vidjeti Zakon o nestalim osobama, PS BiH broj 109/04, 21. oktobar 2004. godine, Sarajevo.

²⁸ Po broju nestalih osoba, a naročito nestalih žena, Foča pripada grupi gradova sa najvećim brojem nestalih lica. Prema podacima Međunarodne komisije za nestale osobe (ICPM) ukupan broj nestalih osoba u općini Foča je 1566. Ono što posebno zabrinjava je višegodišnje nepromijenjeno stanje u vezi sa pronalaskom nestalih osoba. Prema izjavi Midhete Kaloper-Oruli iz Udruženja žrtava rata Foča 92 – 95 "u posljednjih 7 godina nije

pronađena nijedna nestala osoba sa prostora općine Foča". Kaloper-Oruli ističe: "Još uvijek tragamo za 627 nestalih bošnjačkih civila općine Foča i ta brojka se prenosi iz godine u godinu, ili bolje rečeno raste, jer smo dosadašnjoj brojci od 625 nestalih dodali još dva imena nedavno prijavljena." Citirano prema: Preporod broj 5/1159, 1. mart 2020., str. 26-27.

²⁹ Ukop ekshumiranih u zaseoku Tomilovac, izvršen je dana 25.09.2000. godine, na mezarju Ravne Bakije u Sarajevu.

³⁰ U KPĐ Foča sa zarobljenim Bošnjacima ležao je zatvorenik srpske nacionalnosti Đapić, rođen u mjestu Plužine u Crnoj Gori koji je prisutnim zarobljenicima ispričao navedeno.

napadačima. Teško ranjeni Muharem (Selman) Avdija (1955.), preživio je sakriven u potoku Tomilovac skoro 24 sata, dok nije pronađen od strane lica koja su vršila zakopavanje tijela ubijenih u Tomilovcu. Potom je radi liječenja prebačen u Goražde, a zatim u Sarajevo. Lakše ranjeni Čankušić (Bajro) Nedžib (1963.) uspio je preživjeti napad te se prebaciti na goraždansku teritoriju. U zaseoku Meljeno, u jutarnjim satima ubijeni su Kolenda (Bećir) Šaćir (1947.), pronađen ispod kuće i na naročito svirep način Šaćirova majka Hankija, dj. Mehmedspahić (1900), koja je pronađena zaklana pred vratima kuće.³¹

Na lokalitetu Dramovac, kod sela Tvrtkovići, svjedočeći posljedicama napada, ne želeći pasti u ruke egzekutorima zločina, samoubistvo je izvršio Stovrag (Tosum) Jusuf (1933.). Nakon nekoliko dana pronađen je i zakopan od strane članova porodice. Ekshumacija Stovrag Jusufa izvršena je 08.11.2007. godine.³²

Nakon napada i masakra mještana MZ Vikoč, žrtave su zakopavane tokom noći od strane članova uže rodbine i komšija koji su se ciljano vraćali iz Goražda. Zakopavanje je vršeno radi zaštite tijela ubijenih od vanjskih uticaja (klimatskih i drugih) i odvijalo se u krajnje nesigurnim i nehumanim uslovima, bez vjerskog obreda (dženaze).

Gornje Papratno

U selu Gornje Papratno ubijeni su stariji i bolesni mještani – civili, braća Trako (Arif) Hajro (1917.) i Bajro (1928.) i njihove supruge, sestre Trako Džehva (Muradif) (1920.) i Hadžira zv. Kenda, dj. Husović (1928.), te Nukica (Ibro) Zenda, dj. Kolenda (1932.). Dio istine o njihovoj tragičnoj sudbini

saznao se petnaestak dana nakon napada, ali se ni nakon dvadeset sedam godina, nije saznala puna istina niti su izvršio zločina sankcionirani. Naime, grupa stanovnika stradalih sela vratila se sa goraždanske teritorije 23. augusta 1992. godine, kako bi saznala za sudbinu preostalog stanovništva u MZ Vikoč. Tokom noći jedna grupa došla je i u selo Gornje Papratno i tom prilikom kod kuće Šoro Memije pronašla tijelo Trako Hajra. Jaka mjesecina i ekstremne topline, tih augustovskih dana, kao i osjećaj lične nesigurnosti spriječili su ih da izvrše njegov ukop. Ipak, vratili su se i naredne noći kada su pronašli i drugo tijelo, po njihovom iskazu Trako Hadžire. Tijela su, kako su tvrdili, bila u fazi raspadanja, te su ih zakopali u zajedničku grobnicu u neposrednoj blizini, na imanju Trako Hajra.³³

Prilikom prvog organiziranog obilaska sela Gornje Papratno, od strane preživjelih mještana i članova porodica ubijenih, dana 23.09.1999. godine, u pratnji pripadnika IFOR-a, na bazi dobijenih podataka zajedničku grobnicu su pronašla djeca ubijenih. Ekshumacija je po naredbi Kantonalnog suda u Goraždu izvršena dana 19.09.2000. godine. Prilikom identificiranja primijenjen je metod prepoznavanja kada su identificirani Trako Hajro, i njegova snaha Trako Hadžira.³⁴

Ukupna tragedija porodica Trako, dodatno je usložnjena nakon ekshumacije i ostvarenih kontakata sa mještanima Srbima, koji su tvrdili da je načinjena greška prilikom identifikacije, odnosno da je ekshumirano tijelo Trako Džehve, a ne, kako se do tada mislilo, Trako Hadžire. Također, naglašavali su da je identitet Trako Hajra nesporn. Za istaći je da je u jesen 2000. godine, prilikom prvog susreta i razgovora Hajrinog sina Hadža, sa komšijom, rečeno da

su u grobnici bila tijela njegovog oca Hajra i majke Džehve. Tvrdnje istog sadržaja Trako Ekremu, sinu Bajra iznio je drugi mještatin. Navedene tvrdnje inicirale su sinove ubijenih na podnošenje zahtjeva za reekshumaciju tokom 2015. godine, u cilju provjere identiteta ženske osobe identificirane metodom prepoznavanja.

Tijela Trako Bajra i nestale ženske osobe (Hadžire ili Džehve), nisu pronađena ni skoro dvadeset osam godina nakon njihovog ubistva, te se i dalje vode kao nestale osobe. Kroz kontakte sa lokalnim mještanima Srbima saznalo se da su, nakon verbalnog otpora, Bajro, i supruga Hadžira ubijeni u porodičnoj kući. Potom je njihova kuća zapaljena, gdje su i njihova tijela izgorjela. U zimu 2004. i proljeće 2005. godine, od strane istražitelja Federalne komisije za nestale osobe, u prisustvu porodice, izvršeno je prekopavanje zgarista kuća Trako Hajra i Bajra. Tom prilikom nisu pronađeni ostaci ubijenih i zapaljenih.

Skoro deset godina tragalo se za posmrtnim ostacima Nukica Zende. Informacija do koje su došli članovi Federalne komisije za traženje nestalih, dana 19.05.2005. godine, omogućila je pronalazak skeletnih ostataka i njenu identifikaciju.³⁵ Naime, kosti ubijene Nukica Zende su "sklonjene" na imanju Nukica Hamida, gdje su ih članovi komisije i pronašli.³⁶

Prema dostupnim informacijama, trinaest dana uoči napada na sela u MZ Vikoč, u selu Gornje Papratno boravio je Dragoljub Kunarac "Žaga" sa svojom jedinicom. Prema informacijama zločinački pohod 8. augusta 1992. godine na selo Gornje Papratno predvodio je policajac Nikačević (Veselka) Miodrag. Prilikom izvršenja svirepih ubistava nad starim i nemoćnim mještanima sela

³¹ Ekshumacija Kolenda Šaćira je izvršena 08.09.2001. godine, a ukop je izvršen 23.09.2001. godine, na mezarju Količevke u Goraždu. Kolenda Hankija se i dalje vodi kao nestala osoba.

³² Ukop Stovrag Jusufa je izvršen 24.09.2008. godine, na mezarju Lastavice u Goraždu.

³³ O njihovom stradanju svjedoče i potvrde o smrti za Trako Hajra broj: 294/00 izdate u Tuzli dana 26.09.2000. godine,

gdje se kao uzrok smrti navodi "prostrjel glave i prostrjelne ozljede grudnog koša i kuka", potvrde o smrti (ispravka) za Trako Hadžiru, broj: 09/11 izdate u Tuzli dana 26.09.2000. godine, gdje se kao uzrok smrti navodi "Prostrjelna destrukcija donjeg dijela lobanje" ("Destructio transsclopetaria partis distalis-cranialis"), te potvrda o smrti Nukica Zende broj 92/2006 izdata od "Službe

za patologiju i sudsku medicinu" Visoko.

³⁴ Ukop Trako Hajra i Trako Hadžire (ili Džehve) izvršen je 26.09.2000. godine, na groblju Obad u Sarajevu.

³⁵ Skeletni ostaci Nukica Zende su ostavljeni-sklonjeni na imanju Nukica Hamida, kako je članovima Komisije kazano: "za grm pored trešnje".

³⁶ Ukop Nukica Zende izvršen je 25.3.2006. godine, na groblju Vlakovo u Sarajevu.

Gornje Papratno kao direktnog izvršioca ubistva Trako Bajra i Hadžire, navodi se Avram Vlastimir "Laki".³⁷ Prema raspoloživim informacijama u napadu na ovo selo učestvovali su i pojedini mještani iz pograničnih sela.

Vikoč

U Vikoču u zaseoku Veselice, kod kuće Čelo Ismeta, ubijen je Šandal (Omer) Zahir (1941.). On je pogođen u predjelu potiljka. Prilikom pronalaska njegovog tijela ustanovljeno je da je bio vezan. Ekshumacija Šandal Zahira je izvršena 19.09.2000. godine.³⁸

U zaseoku Veselice, u kući Čelo Ismeta izgorjele su: Duraković (Saliko) Bega, dj. Zunda, rođena u selu Kunovo (1900.), živjela u selu Tvrđaci i Muftić (Agan) Murtija, dj. Džanko, (1910.) u selu Mađari, gdje je i živjela. Ekshumacija Duraković Bege i Muftić Murtije izvršena je 06.09.2001. godine.

U zaseoku Rudež pronađeno je tijelo dječaka Avdović (Fadil) Adila (1975.), koji je bio i najmlađa žrtva napada. Ekshumacija Avdović Adila je izvršena 19.09.2000. godine.³⁹

U zaseoku Račići pronađeno je tijelo ubijenog Kurt (Selim) Selmana (1914.), koji je ubijen na kućnom pragu. Ekshumacija Kurt Selmana je izvršena 19.09.2000. godine.⁴⁰

Navedenoga dana u zaseoku Račići ubijen je Mehmedspahić (Bećir) Haso (1937.), koji se vodi kao nestala osoba. Od toga dana Babić (Hadžan) Mejri (1910.), i Duraković (Adem) Hasanu (1927.), gubi se trag, te se i dalje vode kao nestale osobe.

S obzirom na karakter izvršenog napada dana 08.08.1992. godine, može se pretpostaviti da bi žrtve na području MZ Vikoč i susjednih MZ Godijeno i Slatina bile drastično veće da u noći 2. augusta nije većina civilnog bošnjačkog stanovništva evakuirana u pravcu Goražda.

Iako u radu nije šire razmatrano, napadu 8. augusta prethodio je napad na mještane sela Luke (MZ Vikoč) krajem jula mjeseca, koji je predvodio Kunarac Dragoljub "Žaga". Također, nakon stravičnih zločina počinjenih 8. augusta 1992. godine, nad Bošnjacima u MZ Vikoč, dana 10. augusta 1992. godine, slični zločini počinjeni su i nad stanovnicima susjedne MZ Zavait. Navedeni napadi i počinjeni zločini također zahtijevaju zasebna istraživanja kojim bi se utvrdila istina o svim žrtvama, kao i o njihovim ubicama.

Na koncu ćemo podsjetiti da je napadom snaga VRS (TG "Foča") izvedenog dana 8. augusta 1992. godine sa prostora MZ Vikoč, protjerano cjelokupno bošnjačko stanovništvo koje se ni nakon nepunih dvadeset osam godina nije vratilo u svoja sela i zaseoke. U prilog navedenom je i slijedeća tvrdnja "U prvoj polovini avgusta samostalni odred "Dragan Nikolić" iz reiona sela Papratno protjerao je posljednje ostatke naoružanih muslimana." (Stanojević, 2011.:110)

Uništavanje vjerskih i kulturnih tragova Bošnjaka MZ Vikoč

Osim ljudskih gubitaka, načinjena je i velika materijalna šteta u MZ

Vikoč. Pored ostalog, toga dana su zapaljene zgrade osnovnih škola u Vikoču i Donjem Papratnu. Također, zapaljena je i džamija u Vikoču koja tog dana nije izgorjela jer se vatra postepeno sama ugasila. Ipak, džamija u Vikoču je minirana i razorena u jesen 1992. godine, kao i most na rijeci Čehotini u Vikoču, koji još nije obnovljen, što i dalje otežava pristup selima sa druge strane rijeke Čehotine, te djelimično obnovljenoj džamiji u Vikoču. Vrijedno je istaći da je džamija u Vikoču dio zadužbine Kodža Musa-paše, da je u januaru 1942. godine, prilikom napada četničkih jedinica na ovaj kraj džamija spaljena, kao i da je obnovljena dvije decenije kasnije.

Ko su izvršio napada na civilno stanovništvo MZ Vikoč?

Na osnovu raspoloživih izvora i informacija stanovnika MZ Vikoč, napad su izvršile snage VRS iz sastava TG "Foča" pod komandom pukovnika Kovač Marka i to: pripadnici nepotpunog Petog i Šestog bataljona, ojačane pripadnicima SO "Dragan Nikolić", Odreda "Major"/ Interventnog voda "Janković", Izviđačke čete TG "Foča", te grupe "Nikač" i "Žaga", kao i pripadnici paravojnih snaga, te pojedini mještani Srbi.

Na osnovu raspoloživih podataka za počinjene zločine izvršene 8. augusta 1992. godine prilikom napada na Bošnjake u MZ Vikoč nijedan pripadnik navedenih jedinica nije odgovarao, uključujući komandni sastav TG "Foča".⁴¹

³⁷ O Avram Vlastimiru zvanom "Laki" vidjeti u knjizi Kovač Marka "Teški zločin: genocid ABiH nad srpskim narodom u opštini Foča 1992. – 1995.", str.148-149.

³⁸ Ukop Šandal Zahira izvršen je dana 22.09.2000. godine na groblju Ravne Bakije u Sarajevu.

³⁹ Ukop Avdović Adila izvršen je dana 22.09.2000. godine na groblju Ravne Bakije u Sarajevu.

⁴⁰ Ukop Kurt Selmana izvršen je dana 22.09.2000. godine na groblju Obad u Sarajevu.

⁴¹ Komandni sastav Petog (Jošaničkog) bataljona činili su: Ivanović Boro, komandant; Pljevaljić Trifko, zamjenik komandanta; Simović Vlade, operativac; Mihajlović

Dragoslav, načelnik veze; Bjelogrić Radojica, načelnik bezbjednosti i Vrećo Dragoljub, PkPo. Komandiri četa bili su: Drakul Nedeljko (poginuo) 1. PČ; Mihajlović Sreten 2. PČ; Matović Marko 3. PČ; Grujičić Miodrag 4. PČ; Pljevaljić Milun, 5. PČ i Pljevaljić Radmilo 6. PČ. Komandni sastav Šestog bataljona činili su: Brković Slavko, komandant; Fundup Slavko, komandant (nakon smjene Brković Slavka); Todović Slavoljub (poginuo) zamjenik komandanta; Todović Radovan, pom. komandanta za moral vj. i pp; Pejović Radoje, načelnik inženjerije; Vrana Zoran, nač. za obavještajno bezbjednosne posl.; Ružić Ljubo, personalac; Sarić Petar, PkPo; Lečić Milomir, načelnik SnSl. Komandiri četa u

Šestom bataljonu bili su: Stevanović Vojo 1.PČ; Tešović Pavle 2.PČ; Mladenović Gligor 3.PČ. Komandni sastav Samostalnog odreda "Dragan Nikolić" činili su: Čosović Branislav "Čosa", komandir, Nikolić Dragan (poginuo), zamjenik komandira; Krnojelac Dragomir "Krnja" (poginuo); Čurović Dragan "Čura", zamjenik komandira. Komandni sastav Interventnog voda "Janković" činili su: Janković Gojko, komandir; Lazarević Mladen "Sarajlija". Grupom "Nikač" komandovao je Nikačević Miodrag "Nikač", a grupom "Žaga" komandovao je Kunarac Dragoljub "Žaga". (Stanojević, 2011.: 235-237) Izviđačkom četom Taktičke grupe "Foča" komandovao je Avram Vlastimir "Laki" (Kovač, 2018.:148-149)

Taktičkom grupom "Foča" komandovao je pukovnik Kovač Marko, koji je sredinom juna došao u Foču sa grupom oficira JNA, a dužnost komandanta TG "Foča" preuzeo je 28. juna 1992. godine. Na toj dužnosti ostao je do novembra 1993. godine. U ocjeni šesnaest mjesječnog komandovanja pukovnika Kovača, ukazujući na propuste u njegovom komandovanju Stanojević kaže: "Jedan od evidentnih propusta je i taj što je umjesto obaveznih pismenih, vrlo često izdavao usmena naređenja. (...) I kad bih mu ja kao operativac ukazao na potrebu izrade pisanih dokumenata za izvršenje borbenih i drugih značajnih aktivnosti odbrusio bi: Ne treba kad ja naredim." (Stanojević, 2011.:101)

Nakon dvadeset sedam godina iščekivanja pravde od strane porodica žrtava i isto toliko godina nespokojna nalogodavaca i izvršilaca dijelom pobrojanih zločina u općini Foča, 12. decembra 2019. godine uslijedilo je podizanje optužnice, a pet dana nakon i njeno potvrđivanje. "Sud je u predmetu Marko Kovač, dana 17.12.2019. godine, potvrdio optužnicu koja optuženog Marka Kovača tereti da je počinio krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. u vezi sa drugim članovima iz Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine."⁴² Prema sadržajima prenijetih od strane medija: "Kovač se tereti da je 1992. i 1993. godine, obavljajući dužnost komandanta Taktičke grupe Foča u okviru

Vojske Republike Srpske (VRS), sudjelovao u progonu civilnog stanovništva na način da je planirao, naredio, podstrekavao, pomagao u planiranju i pripremanju zločina, te da kao naredjena osoba nije preduzeo mjere da spriječi zločine i kazni počinioc."⁴³ Očekivati je da će i zločini počinjeni 8. augusta 1992. godine nad Bošnjacima u MZ Vikoč biti obuhvaćeni optužnicom, te da će uloga komandanta TG "Foča", ali i drugih počinilaca zločina biti rasvijetljena, te u konačnom sankcionirana odgovarajućom presudom. Takav eventualni ishod bi, sa skoro tri decenije zakašnjenja, osigurao dio satisfakcije porodicama žrtava i mogao bi rezultirati pokretanjem krivičnih postupaka protiv ostalih naredbodavaca i izvršilaca.

U napadu na bošnjačko stanovništvo u MZ Vikoč, u selu Donje Papratno, na strani zločinačkih snaga iz sastava TG "Foča", osim zamjenika komandira SO "Dragan Nikolić", Krnojalc Dragomira – Krnje, smrtno su stradala još dva pripadnika tog odreda i to: Tadić (Mladen) Miroslav, rođen 1958. godine u Foči i Topalović (Slobodana) Slaviša, rođen 1971. godine u Njemačkoj.⁴⁴ Ne raspolazemo podacima o eventualno ranjenim pripadnicima TG "Foča".

Zaključna razmatranja

Oružani napad pripadnika VRS iz sastava TG "Foča" izvršen dana 8.

augusta 1992. godine, na Bošnjake u MZ Vikoč i počinjeni ratni zločini, predstavlja samo dio planiranih i organiziranih aktivnosti na geografskom prostoru za koji su ideolozi velikosrpske politike smatrali da polažu pravo. Činjenica je da se sedam osoba iz MZ Vikoč i dalje vodi nestalim, nakon nepunih dvadeset osam godina od zločina, predstavlja dio poražavajuće statistike nestalih osoba sa područja Foče i Bosne i Hercegovine. Stoga se, pronalazak nestalih osoba sa prostora ove MZ i općine javlja kao suštinska potreba, te kao važan preduvjet za ukupnu egzistenciju na tom prostoru.

Obim i vrsta zločina počinjen nad Bošnjacima Vikoča i Foče je veoma sličan zločinima počinjenim na ukupnom prostoru Podrinja i s osnovom se može zaključiti da su ti zločini realizirani po jedinstvenoj matrici rata protiv Bosne i Hercegovine i sa sličnim ishodištem po bošnjačke žrtve.

Krivično djelo – ratni zločini počinjeni nad civilnim bošnjačkim stanovništvom na prostoru MZ Vikoč, predstavlja dio nesankcioniranih ratnih zločina počinjenih na teritoriji općine Foča. Sankcioniranje počinilaca krivičnog djela – ratni zločin, nameće se imperativnim i može trasirati put za pomirenje i suživot, te pružiti izvjesnu satisfakciju porodicama ubijenih i nestalih Bošnjaka.

⁴² Vidjeti: Predmeti pred Sudom Bosne i Hercegovine, Informacije o predmetu, S1 1 K 026750 19 Kro – Kovač Marko, <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/4083/show>, pristupljeno 10.05.2020.

⁴³ <https://avaz.ba/vijesti/bih/559360/potvrdena-optuznica-protiv-marka-kovaca-za-zlocine-u-foci>: pristupljeno 02.04.2020.

⁴⁴ O poginulim pripadnicima SO "DN" vidjeti u knjizi: Stanojević, Simo, "Gdje

smo što nas nema", str.130 i 184., te u knjizi "Monografije poginulih boraca i civila odbrambeno-oslobodilačkog rata opštine Foča 1991.- 1995.", str. 96-97.

Literatura

Knjige

Antić, Čedomir, Kecmanović, Nenad, 2016.: Istorija Republike Srpske (treće izdanje), Nedeljnik, Banja Luka
Balić, Hasan, 2001.: Bosanska kataklizma : studija slučaja Foča, Magistrat, Sarajevo

Bećirević, Edina, 2009.: Na Drini Genocid : istraživanje organiziranog zločina u istočnoj Bosni, Buybook, Sarajevo
Ćosić, Dobrica, 2012.: Bosanski rat, Službeni glasnik, Beograd
Dedijer, Vladimir, 1990.: Genocid nad Muslimanima, 1941-1945 : zbornik

dokumenata i svjedočanstava, Svjetlost, Sarajevo
Halilagić, Rasim, 2008.: Foča 1992-1995.: Žrtve genocida, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta, Sarajevo

Kafedžić, Mujo, 2005.: Podrinje-istočna kapija Bosne i Hercegovine: (kratko putovanje kroz istoriju) Arka press, Sarajevo
 Kovač, Marko V., 2018.: Teški zločin : genocid ABiH nad srpskim narodom u opštini Foča 1992. – 1995., Rogatica – Astra, Kragujevac
 Monografija poginulih boraca i civila odbrambeno-otadžbinskog rata opštine Foča 1991 – 1995, redakcija Radisav Mašić... (i dr.), Foča : Boračka organizacija : Centar za kulturu i informisanje, 2014, Laktaši
 Hodžić, Dževad – gl. ur., 2013.: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini : monografija, Sarajevo : Udruženje ilmije Muftić Faruk, 2019.: Foča : genocid u kontinuitetu: dokumenti, svjedočenja, Dobra knjiga, Sarajevo
 Omerović, Husejin, 2016.: Žrtve genocida na području Vlasenice 1992.-1995. Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
 Radaković, Ilija T., Besmislenu Yu ratovanja, 1998.: Društvo za istinu o antifašističkoj naraodnooslobodilačkoj borbi (1941-1945), Beograd
 Sarkin, Jeremy, ... (et al), 2014.: Bosna i Hercegovina : osobe nestale usljed oružanih sukoba tokom 1990-ih: pregled stanja, International Commission on Missing Persons (ICMP), Sarajevo

Stanojević, Simo, 2011.: Gdje smo što nas nema, Foča
 Trako, Mujo, 2009.: Kunovska legenda, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo

Dokumenti

Bilten br.4, april, 1993., Državna komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini
 Statistički Bilten broj 234, Sarajevo, decembar/prosinac 1993. godine, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Stanovništvo prema izjašnjenju o nacionalnoj pripadnosti po naseljenim mjestima
 Pravila Međunarodnog humanitarnog prava i druga pravila koja se odnose na oružane sukobe, Zbirka međunarodnih ugovora i drugih instrumenata, MKCK, Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 2005. godina,
 Ratni zločini u Bosni i Hercegovini – II dio, Helsinki Watch : Odjel Human Rights Watcha, Fond Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1993

Zakoni

Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj 3/2003
 Zakon o nestalim osobama, PS BiH broj 109/04, 21. oktobar 2004. godine, Sarajevo.

Časopisi

Arent, Hana: "Ajhman u Jerusalimu", sa engleskog preveo Ranko Mastilović, Časopis za književnost i kulturu i društvena pitanja

Priručnici

Priručnik za provođenje istrage u predmetima ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida u Bosni i Hercegovini, OSCE, oktobar 2013. godine.

Novine

"Dani" 5.5.2006,
 Islamske informativne novine, Preporod, L, broj 05/1159, 1 mart 2020.

Internet

<https://avaz.ba/vijesti/bih/559360/potvrdena-optuznica-protiv-marka-kovaca-za-zlocine-u-foci>
<https://balkaninsight.com/2019/01/11/ha%C5%A1ki-zatvorenik-na-novom-su%C4%91enju-za-ratnezlo%C4%8Dine-01-11-2019/?lang=sr>
<http://detektor.ba/potvrdena-optuznica-protiv-marka-kovaca-za-zlocine-u-foci/>
<http://fzs.ba>
<https://www.icty.org/bcs/cases>
<http://www.infobiro.ba/article/388271>
<http://www.sudbih.gov.ba/predmet/4083/show>

الموجز

وقائع الجريمة التي ارتكبت في ٨ من أغسطس عام 1992 في محلية فيكوتش التابعة لبلدية فوتشا
 مراد سيدوفيتش

إن الحرب وعواقب النشاطات الحربية في مناطق جمهورية يوغوسلافيا الاتحادية الاشتراكية السابقة، وخاصة الحرب الموجهة ضد جمهورية البوسنة والهرسك الاشتراكية، أنتجت نتائج بشرية ومادية مروعة. وقد رفعت أجهزة القضاء الدولية والبوسنية حتى الآن الدعاوى ضد منظمي ومرتكبي جرائم الحرب في البوسنة والهرسك. ومن الجرائم التي لم تحظ بالتحقيق فيها ومحاكمة مرتكبيها، الجريمة التي ارتكبت في ٨ من أغسطس عام 1992 في القرى الواقعة على أطراف محلية فيكوتش التابعة لبلدية فوتشا. وقد كانت الغالبية العظمى من ضحايا تلك الجريمة من المدنيين - المحميين بموجب القانون الدولي الإنساني - وخاصة النساء والرجال المسنين والأطفال، لذا يسعى هذا العمل - مستخدماً المصادر الموثوقة والمتاحة - إلى كشف الجرائم التي ارتكبت في يوم واحد فقط، والتي تؤكد دون أدنى شك الممارسات اليومية الواسعة النطاق في الأشهر الأولى من عام ١٩٩١. وقد تم التركيز في هذا البحث على يوم واحد هو اليوم الثامن من شهر أغسطس، في محلية فيكوتش الواقعة على أطراف بلدية فوتشا.

الكلمات الرئيسية: القانون الدولي الإنساني، جريمة الحرب، الجريمة، الضحية، الرضا، الهجوم، محلية فيكوتش.

Summary

A CHRONICLE OF CRIMES COMMITTED ON AUGUST THE 8TH 1992 IN THE REGION OF VIKOČ OF FOČA MUNICIPALITY

Murat Seidović

The war and the consequences of the war in former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, and especially the war against the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina took a terrible toll both in terms of human casualties and in material losses. International and Bosnian judicial institutions have filed indictments against some of the organizers and perpetrators of war crimes on the territory of Bosnia and Herzegovina. However, the crimes committed on August 8, 1992, in the villages and hamlets of the marginal local community Vikoč in Foča, have remained uninvestigated and still unsanctioned. The most vulnerable categories of the civilian population (women, the elderly and children) were predominantly targeted (or disproportionately targeted) during the aforementioned attack. Therefore, this paper seeks to, using relevant and accessible sources, shed light on the crimes committed in just one day, which unequivocally confirm the widespread, almost everyday practice, especially in the first months of 1992. Based on the facts established by international and domestic judicial institutions, the focus of this research is on one day, the eighth day of August, in the area of one Foča border local community – Vikoč local community.

Keywords: international humanitarian law, war crime, crime, victim, satisfaction, attack, Vikoč local community.